ВЗАЄМОДІЯ ДУХОВНОГО, ФІЗИЧНОГО ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Охріменко О.В., Верещагіна О.П.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація. Стаття присвячена проблемі взаємодії фізичного та естетичного виховання та їх впливу на формування особистості студента. Автори аналізують взаємодію фізичного та естетичного виховання на підставі формування відчуття ритму музичного та відчуття ритму рухів. Сформульовані теоретичні засади розвитку особистості студента з відчуттям ритму й на основі цього обґрунтована модель ритмічного розвитку у взаємодії фізичного та естетичного виховання. Зроблений огляд літературних джерел з проблем взаємодії фізичного і духовного, фізичного і естетичного виховання на основі історико-філософського, історико-педагогічного і психологічного аналізу.

Ключові слова: духовний розвиток, фізичне виховання, естетичне виховання, ритм, ритмічний розвиток.

Аннотация. Охрименко А.В., Верещагина Е.П. Взаимодействие духовного физического и эстетического воспитания и их воздействие на формирование личности студента. Статья посвящена проблеме взаимодействия физического и эстетичного воспитания и их влияния на формирование личности студента. Авторы анализируют взаимодействие физического и эстетичного воспитания на основании формирования ощущения ритма музыкального и ощущения ритма движений. Сформулированы теоретические основы развития личности студента с ощущением ритма и на основе этого обоснована модель ритмического развития во взаимодействии физического и эстетичного воспитания. Сделан обзор литературных источников по проблемам взаимодействия физического и духовного, физического и эстетичного воспитания на основе историко-философского, историко-педагогического и психологического анализа.

Ключевые слова: духовное развитие, физическое воспитание, эстетическое воспитание, ритм, ритмическое развитие.

Annotation. Okhrimenko A.V., Vereschagina E.P. Co-operation of spiritual physical and aesthetic education and their affecting forming student personality. The article is devoted the problem of co-operation of physical and aesthetically education and their influence on forming personality of student. Authors analyse co-operation of physical and aesthetically education on the basis of forming feeling of musical rhythm and feeling of motions rhythm. Theoretical bases of development of the person of the student with sensation of a rhythm are formulated and on the basis of it the model of rhythmic development in interaction of physical and aesthetic education is proved. The review of references on problems of interaction of physical and spiritual, physical and aesthetic education is made on the basis of the historical-philosophical, historical-pedagogical and psychological analysis.

Key words: spiritual development, physical education, aesthetic education, rhythm, rhythmic development.

Вступ

Одним з найважливіших напрямків сучасного виховання є розвиток духовності підростаючих поколінь. Проблема духовності школярів, розвиток їх духовно-тілесної цілісності виступає складовою часткою процесу фізичного виховання. На сьогодні змінюється світогляд сучасного студента, його ціннісні орієнтації і в цьому процесі рівень духовності кожної особистості складає загальну картину духовності суспільства. Від цього значною мірою залежить основний вектор духовного розвитку, підґрунтям якого виступають цінності здорового способу життя, мотиваційні компетенції, створення в учнів індивідуальних ціннісних орієнтацій на заняттях фізичними вправами, задоволення соціально-значущих й особистісних потреб.

Аналіз літературних джерел наводить на думку, що поняття “духовність”, “духовна культура” виступають важливими елементами сучасного науково-педагогічного дискурсу. Сучасні педагоги духовність трактують як внутрішню силу особистості, стрижень життя, ієрархію загальнолюдських цінностей, творчість за законами краси. Домінантами процесу духовного розвитку людини Г.П. Шевченко визначає такі компоненти, як істина, добро та краса. Духовність розглядається як поняття, що відбиває цінності і смисл.

Складовою духовного розвитку є виховання душі. Як зазначає О.П. Омельченко [1], духовність належить розглядати в динаміці, як процес, що змінюється протягом життя. Цей феномен визна-

© Охріменко О.В., Верещагіна О.П., 2009

чається особливостями просування особистості по ієрархії ціннісних смислів і опануванням духовною культурою. По суті це і є ознакою духовного розвитку особистості студента.

Розвиток особистості студента здійснюється в певному просторі, у нашому аспекті – в просторі фізичної культури. Духовні цінності і смисли до занять фізичною культурою як найкраще формуються в процесі фізичного виховання.

До невирішених проблем слід віднести кваліметрію духовності та психолого-педагогічні моделі духовного розвитку студентів, педагогіку духовності у взаємодії фізичного та естетичного виховання, а також ритмічний розвиток студентів у процесі музично-ритмічної діяльності.

Робота виконана за планом НДР Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Завдання нашого дослідження:

1. Зробити огляд літературних джерел з проблем взаємодії фізичного і духовного, фізичного і естетичного виховання на основі історико-філософського, історико-педагогічного і психологічного аналізу.

2. Розробити концептуальні засади взаємодії фізичного й естетичного виховання в структурі педагогіки духовності.

3. Сформулювати теоретичні засади розвитку особистості студента на підставі виховання відчуття ритму й на основі цього обґрунтувати модель ритмічного розвитку у взаємодії фізичного та естетичного виховання.

Результати дослідження.

У процесі розв'язання та реалізації завдань роботи було визначено, що розвиток особистості у взаємодії фізичного і духовного, фізичного і естетичного виховання ґрунтується на спільній меті – виховання гармонійно розвиненої людини у сукупності духовного багатства та фізичної досконалості. Для цього в античності існували музичне та гімнастичне виховання з метою впливу на душу особистості, її гармонію через духовно-тілесну цілісність, в якій гімнастика одухотворена, а музика мислиться як гімнастика душі (Платон). Завдання розвитку духовно-тілесної цілісності особистості з використанням фізичних та духовних вправ виступають у педагогіці гуманізму (Т. Мор, Ф. Раблє, М. Монтень, М. Фічіно, Т. Кампанелла), у педагогічних системах Я. Коменського, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвеція, Д. Дідро. Великим досягненням того часу було виникнення поняття "фізична освіта" (Песталоцці), в основі якого почуття порядку, гармонії, краси та спокою складають духовну базу виховання фізично освіченої людини. Це поняття не втратило своїх істотних ознак і нині.

Другий підхід у вирішенні завдань взаємодії фізичного та духовного, взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання базується на визначенні спільних засобів розвитку особистості, до яких належать гімнастика, танці, музично-ритмічні вправи. Методологічним підґрунтям використання цих засобів виступають теоретичні положення Г. Фіта, Яна, А. Шпіса, П. Лінга, Амороса про красу рухів. Гутс-Мутс, наприклад, красу рухів ототожнював з технікою фізичних вправ і точністю виконання форми рухів. Ця дуже важлива ідея для визначення суті взаємозв'язку фізичного й естетичного виховання через красу і культуру рухів знаходить місце в наукових висновках М. Бернштейна. Ми поділяємо точку зору П. Блонського, В. Сухомлинського про красиві та ритмічні рухи, за допомогою яких найбільш вдало можуть розв'язуватися завдання гармонійного розвитку студентів у взаємодії фізичного та естетичного виховання.

Вирішення завдань дослідження проблеми всебічного та гармонійного розвитку особистості у взаємодії фізичного та духовного, фізичного й естетичного виховання переконує в тому, що людина являє собою сукупність духовно-естетичної, тілесно-естетичної та зовнішньої художньо-виразної сутності. До того ж ніякої духовності не існує поза людським тілом та зовнішніми формами його рухів. На підставі цього ми висунули концептуальну ідею: продуктом взаємодії фізичного та естетичного виховання може бути музично-ритмічний розвиток особистості. Саме ритм є природно духовною та тілесною сутністю людини. Він пов'язаний з музикою, яка впливає на емоції людини. Тому цілеспрямований розвиток ритму буде сприяти вихованню як естетичних, так і фізичних якостей особистості. Найбільш доцільно спостерігати цей розвиток через внутрішню сутність людини і її зовнішні прояви в русі.

Суттєвою особливістю розробленої в дослідженні концепції є ідея, що ритм виступає невід'ємною частиною гармонійного розвитку. Студент до свого "я" включає і своє тіло, через яке він за допомогою фізичних рухів може виразити внутрішні, духовні якості. Фізичні рухи розподіляються в обумовленому просторі й часі, мають свій діапазон і виразність, їм притаманна краса і амплітуда, напрямок та темп, а комплексною характеристикою тілорухів виступає ритм (Л. Матвеєв, С. Янаніс). Він обумовлюється функціональними особливостями центральної нервової системи (І. Павлов, І. Сєченов, О. Ухтомський) та має моторну природу (Б. Теплов, Д. Елькін, Т. Козіна, Н. Огородникова).

Головна концептуальна ідея полягає в тому, що з багатьох взаємозв'язків фізичного та естетичного виховання ми виділяємо домінантний компонент – це ритм, через формування якого можна простежити розвиток особистості студента як фізичний, так і естетичний. Ця концептуальна ідея засновується на тому, що ритм виступає складовою частиною як фізичного, так і естетичного виховання. У фізичному вихованні ритм – це засіб впливу на тіло студента через розвиток ритмічної здібності чергувати м'язову напругу з відпочинком, виявляти взаємозв'язок та часову послідовність рухів, встановлювати співвідношення окремих моментів руху, варіювати темп, форму, швидкість і при цьому заощаджувати фізичні та вольові сили.

В естетичному вихованні ритм є тією першоосновою, яка поєднує в єдине ціле закладене природою в особистості студента почуття краси. Ритм в естетичному вихованні – це засіб впливу на духовність школяра. Функції ритму в естетичному вихованні визначаються виразністю (Г. Гегель, В. Плеханов, А. Шопенгауер), емоційністю (Л. Сакетті, О. Чижевський), творчими можливостями в створенні художнього образу (М. Бахтін, К. Станіславський). Ритм пов'язується з музичним та поетичним мистецтвом як основний засіб виховання творчої особистості (Ю. Кремльов). Музичні ритми впливають на психічну сферу людини, викликаючи бажання супроводжувати музику тілорухами (Н. Ветлугіна, Л. Воскресенська).

Теорія розвитку особистості студента через ритм у взаємодії фізичного та естетичного виховання базується на тому, що у студентів розвивається ритм руховий і ритм музичний на підставі відчуття ритму.

У фізичному вихованні відчуття ритму залежить від відчуття простору, відчуття часу, відчуття точності м'язових зусиль (Н. Александрова, К. Бюхер, М. Бурцева, Е. Далькроз, Д. Донський, Н. Збруєва). Відчуття музичного ритму базується в своїй основі на відчутті звуків різних тривалостей та визначенні їх тривалості в рухах (С. Максимов, І. Способін).З цього приводу Б. Теплов стверджує, що схоплювати та репродукувати музичний ритм можливо тільки на підставі відчуття ритму, тобто на основі музичного критерію, який спирається на моторику.

Теорія взаємодії фізичного та естетичного виховання базується на тому, що насолода ритмом залежить від відчуття ритму рухового. Звуковий ритм впливає на психічну сферу людини своєю музичністю. Єднання ритму рухів та ритму музики має велике емоційне та м'язове задоволення (В. Бєлінович). Це пояснюється тим, що рухова дія, як і музика, розподіляється у часі. Просторовий ритм пластичних рухів співвідноситься з часовим ритмом музики. Музика підказує рухи та обмежує їх у часі, просторі відповідно до м'язових зусиль. А рух, у свою чергу, допомагає студентам зрозуміти музику та виразно передати її через створення музично-ритмічного образу. Для цього рухи повинні бути емоційно виразними та музично ритмічними. Саме у таких рухах зливаються тіло і дух (О. Лосєв). Особистість студента стає часткою музики, він відчуває музику в своєму тілі і через тіло висловлює пориви душі своїми рухами [2].

На підставі таких теоретичних узагальнень ми розробили **модель ритмічного розвитку** особистості студента у взаємодії фізичного та естетичного виховання, згідно з якою ритмічний розвиток проходить в єдиному процесі фізичного та естетичного виховання, де цілеспрямовано виховується ритм руховий та ритм музичний за допомогою фізичних і музично-ритмічних вправ. Результат ритмічного розвитку визначається кількісними та якісними змінами відчуття ритму на підставі музично-ритмічної діяльності. Кількісні зміни виявляються в тому, що студент оволодіває відчуттям часу, відчуттям простору, відчуттям точності м'язових зусиль. Якісні – дають себе знати в красі, виразності, ритмічності рухів, у розумінні краси музики.

Висновки.

Специфічна сутність естетичного виховання в фізичному складається з формування тілесної краси і виразності рухів, формування уявлень, почуттів, потреб у фізичному вдосконаленні.

Специфічна сутність фізичного виховання в естетичному виявляється в досягненні студентом фізичного вдосконалення, яке базується на основі гармонійного фізичного розвитку тілобудови, виховання фізичних якостей, зміцнення фізичного здоров'я. При цьому основний шлях естетичного виховання в процесі фізичного та фізичного виховання в процесі естетичного пов'язаний з вихованням відчуття ритму, грації, пластики, витонченості постави і ходи, у вихованні краси рухів які є підставою духовного розвитку особистості в структурі педагогіки духовності [6, 17, 19, 20].

Існує необхідність проведення *подальших досліджень* в обраному напрямку.

Література:

1. Омельченко О.П. Духовний розвиток учнівської молоді в регіональному культурно-освітньому просторі. – Автореф. дис. канд. пед. наук. – Луганськ, 2006. – 20 с.
2. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.
3. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и для каждого. – М.: ФиС, 1988. – 234 с.
4. Быховская И.С. Человеческая телесность в социокультурном измерении: традиции и современность. – М.: РИО ГЦОЛИФК, 1993. – 37 с.
5. Визитей Н.Н. Физическое совершенство как характеристика всесторонне и гармонически развитой личности // Физическая культура и современные проблемы физического совершенствования человека. – М., 1985. – С. 34-42.
6. Визитей Н.Н. Физическая культура личности: методологические, социально-философские, педагогические аспекты. – Кишинев: Штиинца, 1989. – 126 с.
7. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры. – СПб.: ЛГУ, 1996. – 222 с.
8. Каган М.С.. Системный подход и гуманитарное знание. – Л., 1991. – 145 с.
9. Карсаевская Н.А. Перспективы медицины и методология медицинского образования // Образование: будущее России и человечества. СПб., 1993. – С. 34-35.
10. Келасьев В.Н. Интегративная концепция человека. – СПб.: Изд-во СПбГУ. – 364 с.
11. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека. – М., 1984. – 175 с.
12. Крапівіна К.О., Осінчук В.Г., Гладун І.С. Фізична культура як одна з ефективних форм оздоровлення нації // Матеріали Міжнародної конференції "Національна еліта та інтелектуальний потенціал нації" . – Львів, 1996. – С. 269-270.
13. Круглова Л.К. Основы культурологии. – СПб., 1995. – 128 с.
14. Кузин В.В., Никитюк Б.А. Очерки теории и истории интегративной антропологии. – М.: ФОН, 1995. – 467 с.
15. Лубышева Л.И. Концепция формирования физической культуры человека. – М.: ГЦОЛИФК, 1992. – 130 с.
16. Матвеев Л.П. Некоторые итоги и перспективы разработки обобщающей теории физической культуры в СССР / Очерки по теории физической культуры. – М.: ФиС, 1984. – С. 34-40.
17. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1986. – 267 с.
18. Мисак Б. Виховання християнської моралі через фізичну культуру і спорт. – Броди, 2000. – 39 с.
19. Молчанов С.В. Триединство физической культуры. – Минск: Полымя, 1991. – 238 с.

20. Новиков А.Д. Физическое воспитание (к вопросу о предмете, принципах, средствах, методиках и формах организации занятий физическими упражнениями). – М.: ФиС, 1949. – 99 с.
21. Николаев Ю.М. Теоретико-методологические основы физической культуры в преддверии XXI века. – СПб., 1998. – 125 с.
22. Пономарев Н.А. Гуманизм, духовность и физическая культура // Теория и методика физической подготовки. – СПб.: ВДКИФК, 1994. – С. 245-249.
23. Пономарчук В.А., Аяшев О.А. Физическая культура и становление личности. – М., 1991. – 184 с.

Надійшла до редакції 28.04.2009 р.
dgizfvs-nayka@mail.ru